

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการแหล่งโบราณคดี จังหวัดร้อยเอ็ด
Sangha's Participation on Archaeological Places
Management in Roi-Et Province

ไพฑูรย์ สวนมะไฟ¹

Phaitoon Suanmafai¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด¹

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Roi-Et Buddhist College¹

Corresponding Author, Email: wassayan25@gmail.com

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการแหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการแหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) เสนอแนวทางการจัดการแหล่งโบราณคดีโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัยคือ แหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มเป้าหมาย 30 รูป/คน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์เนื้อหาโดยอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า 1) **ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม** พระสงฆ์มีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณคดีน้อย ทั้งกฎหมายอนุรักษ์โบราณคดีมีลักษณะเป็นข้อห้าม ไม่ได้ระบุการมีส่วนร่วมของชุมชน งานการมีส่วนร่วมจึงไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน 2) **ด้านบุคคล** พระสงฆ์ไม่ได้มีส่วนร่วม ในงานบุคคลแต่อย่างใด เพราะเป็นงานราชการ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ 3) **ด้านวัสดุ** พัสดุงที่มุ่งศึกษา ในงานวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับการซ่อมแซมโบราณคดีเท่านั้น ไม่ใช่งานพัสดุงของหน่วยงาน การจัดซื้อวัสดุด้วยงบประมาณแผ่นดินพระสงฆ์ไม่ได้มีส่วนร่วม เพราะเป็นหน้าที่ของสำนักศิลปากร 4) **ด้านงบประมาณ** พระสงฆ์ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการบริหารงบประมาณแผ่นดิน แต่มีส่วนร่วมในการใช้แสวงหาและใช้จ่ายงบประมาณในการดูแลรักษาโบราณคดีเฉพาะการบูรณะซ่อมแซมด้วยเงินบริจาคของชาวบ้านเท่านั้น 5) **ด้านความร่วมมือในการดูแลรักษา** ลักษณะของการอนุรักษ์โบราณคดีของพระสงฆ์คือดูแลรักษาไม่ให้เสียหาย เมื่อเห็นว่าชำรุดทรุดโทรมหรือเสียหายก็แจ้งกรมศิลปากร ไม่ซ่อมแซมเองโดยพลการ

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์, การจัดการแหล่งโบราณคดี

Abstract

This research aimed to 1) study the state of archeological sites in Roi-Et province, 2) promote the participation of monks in the management of archeological sites in Roi-Et Province, and 3) propose ways to manage archeological sites by the participation of monks in Roi Et. The research model is qualitative research. Research area is Archaeological sites in Roi Et the the target group is 30 people. The research tools are interview and content analysis by induction method.

The research found that: 1) **location and environment:** monks play a less conservative role in archeology. Both archaeological conservation laws are taboo which are not specified the community to involve and no clear goal. 2) **On the personal side:** monks do not participate in any personal work because it is a civil service job. It does not relate to monks. 3) **Materials:** this research aims to study on archeological equipment only not on procurement of materials with the national budget. The results show that monks do not participate in it because it is the duty of the Fine Arts Bureau 4) **Budget:** the monks do not participate in the management of the national budget. But is involved in the use of seeking and spending the budget for archeological maintenance, only for the restoration with donations from villagers. 5) **In cooperation in maintenance:** the nature of the archaeological preservation of monks is to take care and not damage them. When it was found that it was damaged or deteriorated, it was notified by the Fine Arts Department Not repair by oneself arbitrarily.

Keywords: Sangha's participation, archaeological places Management.

บทนำ

พระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้นำชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ชีวิตของประชาชนผูกพัน กับพระสงฆ์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพระสงฆ์จึงไม่สามารถแยกกันได้ ทั้งนี้เพราะต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกัน พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการเกื้อกูลต่อชุมชนจึงทำให้สถาบันสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมโดยรวม และมีหน้าที่ต้องปฏิบัติเชิงปฏิสัมพันธ์กับสถาบันอื่นในสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ การเมือง ดังนั้น ความเป็นพระพุทธานุศาสนนาแบบจารีตนิยมกับความเป็นพระพุทธานุศาสนนาแบบพัฒนาสังคมจึงเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้โดยเด็ดขาด เพราะมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขต่อสังคมเช่นเดียวกัน พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธจริยา ซึ่งเป็นแบบอย่างเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากหลังจากที่ทรงตรัสรู้สำเร็จพุทธภาวะแล้วก็ทรงหวนกลับไปสอนประชาชนให้รู้จักหลักธรรมทรงเกี่ยวข้องกับชนชั้นทุกชนชั้น ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงไป เพื่อให้คนเหล่านั้นพ้นทุกข์และประสบความสุขอย่างแท้จริง แม้จะปรินิพพานไปแล้ว ทั้งนี้เพราะคำสอนทั้งฝ่ายธรรมและวินัยได้กำหนดให้ชีวิต ของพระสงฆ์ผูกพันกับสังคมของชาวบ้านโดยพื้นฐาน พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยเพื่อประโยชน์แก่สังคม เรื่อยมานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พระราชมุนี, 2530: 2) พระสงฆ์ในอดีตมีหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ตามที่บัญญัติ คือเป็นผู้ให้ธรรมเป็นทานคือการให้ธรรมะ โดยชี้แจง และนำในเรื่องหลักความดีงาม หรือหลักการที่จะช่วยให้สังคมมนุษย์ประสบแต่สิ่งที่ดีงาม โดยหลักการแล้ว พระสงฆ์มีหน้าที่ที่จะต้องกระทำเพื่อประโยชน์สุขของมวลชน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศหลักการนี้แก่พระสงฆ์รุ่นแรกนับแต่ประกาศพระศาสนาว่า ให้พระสงฆ์ทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย (พระราชมุนี, 2527 : 10) แม้ในสมัยปัจจุบันบทบาทการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการแหล่งโบราณคดีก็ไม่ได้หายไปจากสังคมไทย ยังคงมีส่วนร่วมในการจัดการเป็นที่พึง ของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือแม้แต่สังคมชนบทก็ตาม การดูแลศาสนสถาน วัดเจดีย์ แหล่งโบราณสถานอื่น ๆ ส่วนมากจะมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของชุมชน พระสงฆ์กับชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและลึกซึ้งจนยากที่จะแยกออกจากกันได้ เนื่องจากชีวิตของคนในชุมชนเกี่ยวพันอยู่กับพระสงฆ์ตั้งแต่เกิดไปจนตาย สถาบันสงฆ์จึงเป็นสถาบันใหญ่ซึ่งเป็นองคาพยพหนึ่งอันสำคัญของประเทศที่มีบทบาทในทางสังคมมาก พฤติกรรม กิจกรรม และกิจการต่าง ๆ ที่พระสงฆ์กระทำมีผลกระทบต่อสังคมไปด้วย ความเป็นไปในสังคมก็มีผลต่อสถาบันสงฆ์ จึงเป็นการหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่พระธรรมคำสอนก็ตาม หรือพระสงฆ์ในรูปสถาบันหรือวัด จะไม่เกี่ยวข้องกับสังคมไทย

จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นจังหวัดที่อุดมไปด้วยแหล่งโบราณคดีทั้งที่เป็นทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมกระจายตัวอยู่ในวัดและสถานที่ต่าง ๆ ทั่วจังหวัด โดยเฉพาะทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรที่มีความหลากหลาย ซึ่งล้วนแล้วเป็นผลสะท้อนมาจากปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ในอดีตที่เกิดการถ่วงถ่วงและสรรค์สร้างจนกลายเป็นวิถีการดำรงชีวิต วิถีคิด ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงศิลปกรรมและสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ในวัดและสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มชนถ่ายทอดจากกลุ่มคนรุ่นหนึ่งไปสู่กลุ่มคนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งอาจเกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับวิถีชีวิตปัจจุบัน ดังนั้น ทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี แหล่งโบราณคดี ที่กระจายตัวอยู่ในวัดและสถานที่ต่าง ๆ ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด มีความสำคัญและมีบทบาทต่อจังหวัดในแง่ของวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจทั้งในด้านวิชาการ การท่องเที่ยว และการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งแหล่งโบราณคดีเหล่านั้น สามารถสร้างประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ รวมไปถึงกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทโบราณสถาน แหล่งโบราณคดีที่สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวให้เกิดองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์บอกเล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น และความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นอย่างดี ตลอดระยะที่ผ่านมา การดำเนินงานเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีในเขตจังหวัดร้อยเอ็ดยังคงมีปัญหา เนื่องจากการให้ความสนใจหรือการให้ความสำคัญกับแหล่งโบราณคดีได้จำกัดอยู่ในวงแคบ ไม่มีการส่งเสริม การให้ความรู้แก่ชุมชนอย่างเพียงพอ ทำให้ชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลรักษาและขาดการตระหนักถึงความสำคัญรวมถึงไม่กล้าเข้าไปทำการจัดการด้วยตนเอง ส่งผลให้การจัดการแหล่งโบราณคดีส่วนใหญ่ถูกจำกัดอยู่ในการดูแลของทางภาครัฐ ในส่วนของทางภาครัฐเองก็ไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง เนื่องด้วยปัจจัยทั้งทางด้านระยะเวลา และบุคลากรที่มีจำกัด ไม่เพียงพอต่อจำนวนแหล่งโบราณคดีที่มีจำนวนมาก ส่งผลให้การจัดการแหล่งโบราณคดีส่วนใหญ่จำกัดอยู่เฉพาะแหล่งโบราณคดีขนาดใหญ่ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมและสังคมในระดับประเทศเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ละเลยการดูแลรักษาแหล่งโบราณคดีในระดับท้องถิ่น แหล่งโบราณคดีขนาดเล็กในบริเวณพื้นที่ห่างไกลจึงถูกละเลย และเริ่มเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แหล่งโบราณคดีในเขตจังหวัดร้อยเอ็ดบางแห่งยังขาดการจัดการอย่างเหมาะสม ทั้งในด้านข้อมูล ทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งการดูแลรักษา การอนุรักษ์และการพัฒนาด้านกายภาพของแหล่งโบราณคดี ให้มีสภาพเหมาะสมแก่การศึกษาเรียนรู้ และแหล่งโบราณคดีเหล่านั้น ยังไม่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างเต็มที่

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาในเรื่องของ “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการแหล่งโบราณคดีจังหวัดร้อยเอ็ด” ในกิจกรรมตามความสามารถของพระสงฆ์และสถานการณ์ สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดงานด้านการจัดการแหล่งโบราณคดีเพื่อสะท้อนบทบาทการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ว่ามีความเป็นรูปธรรม มีระบบการจัดการชัดเจนเพียงใด เมื่อพบอุปสรรคและปัญหาที่เกิดขึ้น การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการแหล่งโบราณคดีจะทำให้งานวิจัยชิ้นนี้ได้ทราบยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ในการจัดการแหล่งโบราณคดีและการมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและการพัฒนาแหล่งโบราณคดีจังหวัดร้อยเอ็ดได้อย่างยั่งยืน และมีส่วนผลักดันนโยบายในการจัดการแหล่งโบราณคดี ให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและของรัฐบาลได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการแหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการแหล่งโบราณคดี ในจังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการแหล่งโบราณคดีโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ในจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการแหล่งโบราณคดีจังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีศึกษาวิจัยใน 3 ประเด็น คือ 1) สภาพการณ์การบริหารจัดการและปัญหาการจัดการแหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการแหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ด 3) แนวทางการจัดการแหล่งโบราณคดีโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด มีวิธีการศึกษาวิจัย ดังนี้

การศึกษาเอกสาร ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลวิจัยจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี 2535 อรรถกถา หนังสือ รายงานการวิจัย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ รูปแบบความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการแหล่งโบราณคดี นี้กำหนดเลือกเอาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดี ในจังหวัดร้อยเอ็ด มีรายละเอียดแหล่งศึกษาข้อมูล ดังนี้ 1) ห้องสมุดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น 3) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด 4) ห้องสมุดวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด 5)

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดร้อยเอ็ด 6) พิพิธภัณฑ์แห่งชาติจังหวัดร้อยเอ็ด และ 7) แหล่งโบราณคดีจังหวัดร้อยเอ็ด

ประชากรกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รายละเอียด ดังนี้ 1) กลุ่มนโยบาย ได้แก่ พระสงฆ์ชั้นปกครองจังหวัดร้อยเอ็ดระดับตำบล, อำเภอ, จังหวัด เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรจังหวัดร้อยเอ็ด เจ้าหน้าที่จังหวัด ร้อยเอ็ด จำนวน 10 รูป/คน 2) พระสงฆ์ซึ่งสำนักตั้งอยู่ในวัดที่เป็นสถานที่ตั้งของแหล่งโบราณคดี โดยกำหนดเลือกเอาจากพระสงฆ์ซึ่งสำนักตั้งอยู่ในวัดที่เป็นสถานที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีจังหวัดร้อยเอ็ด ใช้วิธีเลือก แบบเจาะจง จากแหล่งโบราณคดี 12 แห่ง เลือกจำนวน 10 รูป และ 3) ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งโบราณคดีจังหวัดร้อยเอ็ด ใช้วิธีเลือกผู้ตอบแบบสอบถามและสัมภาษณ์แบบเจาะจงจากแหล่งโบราณคดีกลุ่มเป้าหมาย 12 แห่ง เลือกจำนวน 10 คน

ผลการวิจัย

โบราณคดี หมายถึง สถานที่ที่มีการเข้าไปใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำรงชีวิตโดยเฉพาะกิจกรรมทางวัฒนธรรม มีทั้งสิ่งก่อสร้างและวัตถุ เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่า ทางวิชาการโบราณคดี ในบรรดาพุทธศิลปวัตถุทั้งหมด วัดเป็นพุทธศิลป์ที่เกิดขึ้นก่อนพุทธศิลปวัตถุทั้งหมด วัดในพระพุทธศาสนามีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับและต่อเนื่อง โดยเริ่มแรกจากพื้นที่เป็นป่าอันเงียบสงัด ต่อมาจึงมีการเพิ่มเติมก่อสร้างสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับการใช้สอยเพื่อสะดวกในการประพฤติพรหมจรรย์ของพระภิกษุ การก่อสร้างวัด จึงความสวยงามวิจิตรพิสดารมากขึ้นตามลำดับและถือว่าการสร้างวัดอันเป็นการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ ปรีณิพพานแล้ว พุทธศิลป์ต่าง ๆ เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สีมา หอไตร ศาลาการเปรียญ กุฏิ เป็นต้น ซึ่งมีบ่อเกิดที่สำคัญคือพุทธประวัติ พระวินัยและพระสูตรที่มีวิวัฒนาการทางศิลปกรรมมาโดยลำดับ ปัจจุบันศาสนวัตถุบางประเภทมีการผสมผสานระหว่างศิลปะแบบฮินดูกับพุทธศิลป์

แหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเป็นมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยอาศัยหลักฐานคือการอยู่อาศัยของชุมชนโบราณ สามารถแบ่งการตั้งถิ่นฐานของชุมชนออกเป็นสมัยต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ ได้ดังนี้

แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ 18,000-25,000 ปี (101 ปกิณกวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด, 2550: 30) ได้แก่ 1) ภาชนะดินเผา แหล่งโบราณคดีโนนกระดอง อำเภอเกษตรวิสัย 2) ภาชนะดินเผา แหล่งโบราณคดีบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย 3) ภาชนะดินเผา แหล่งโบราณคดีบ้านดงเมืองจอก อำเภอจตุรพักตรพิมาน 4) ภาชนะดินเผาแหล่งโบราณคดีบ้านจวน-เตย ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสุวรรณภูมิ 5) ภาชนะ

ดินเผา แหล่งโบราณคดีบ้านตาหยวก อำเภอสุวรรณภูมิ 6) ภาชนะดินเผา แหล่งโบราณคดีบ้านสังข์ อำเภอสุวรรณภูมิ 7) ภาชนะดินเผา แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาพัน อำเภอสุวรรณภูมิ 8) ภาชนะดินเผา แหล่งโบราณคดีบ่อพันขัน อำเภอสุวรรณภูมิ 9) ภาชนะดินเผา แหล่งโบราณคดีบ้านโนนเตื่อ อำเภอสุวรรณภูมิ 10) ภาชนะดินเผา แหล่งโบราณคดีบ้านสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด 11) ภาชนะดินเผา แหล่งโบราณคดีบ้านนายเต็ง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด 12) ภาชนะดินเผา แหล่งโบราณคดีวัดโนนม่วง อำเภอเมืองสรวง 13) ภาชนะดินเผา แหล่งโบราณคดีบ้านโนนม่วง อำเภอพนมไพร 14) ภาชนะดินเผา แหล่งโบราณคดีบ้านสำโรง-หว่านไฟ อำเภออาจสามารถ

โบราณสถาน/โบราณคดี สมัยทวารวดี ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-15 (101 ปกัณกัณฑ์วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด, 2550: 32) ได้แก่ 1) คูเมืองร้อยเอ็ด อำเภอเมืองร้อยเอ็ด 2) เจดีย์เมืองหงส์ บ้านเมืองหงส์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน 3) คูน้ำคันดิน และภาชนะดินเผา บ้านสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด 4) หนองสิลาเลข อำเภอพนมไพร 5) เศียรพระพุทธรูป บ้านดงสิงห์ อำเภอจังหาร 6) เสมา บ้านเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ **โบราณสถานสมัยลพบุรี หรือสมัยวัฒนธรรมขอม** ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16-18 (101 ปกัณกัณฑ์วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด, 2550: 34) ได้แก่ 1) กู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย 2) กู่โพนระฆัง อำเภอเกษตรวิสัย 3) กู่โพนวิท อำเภอเกษตรวิสัย 4) กู่กระโดน อำเภอเกษตรวิสัย 5) กู่พระโกนา อำเภอสุวรรณภูมิ 6) กู่เมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย 7) พระธาตุบ่อพันขัน อำเภอสุวรรณภูมิ 8) ปรากฏ์กู่ อำเภอธวัชบุรี 9) กู่คันธนาม อำเภอโพนทราย **โบราณสถานสมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์** ส่วนมากเป็นศาสนสถานประเภทสิม หรืออุโบสถพื้นเมืองอีสาน (วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดร้อยเอ็ด, 2542: 89) ได้แก่ 1) สิมวัดจักรวาลภูมิพินิจ (วัดหนองหมื่นถ่าน) อำเภออาจสามารถ 2) สิมวัดขอนแก่นเหนือ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด 3) สิมวัดไตรภูมิคณาจารย์ (วัดบ้านตากแดด) อำเภอสุวรรณภูมิ 4) สิมวัดพุทธสีมา (วัดบ้านเปลือยใหญ่) อำเภอสุวรรณภูมิ 5) สิมวัดประตู่ชัย (บ้านคำไฮ) อำเภอธวัชบุรี 6) สิมวัดบ้านศรีฐาน อำเภอทุ่งเขาหลวง

การมีส่วนร่วมนั้นเกิดได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการ หลายกิจกรรม และหลายวัตถุประสงค์ รายงานวิจัยนี้ศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ด 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม 2) ด้านบุคลากร 3) ด้านวัสดุอุปกรณ์ 4) ด้านงบประมาณ 5) ด้านความร่วมมือในการดูแลรักษา ซึ่งมีผลการศึกษาดังนี้

ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม สถานที่ในที่นี้ หมายถึง สถาปัตยกรรม ส่วนสิ่งแวดล้อม หมายถึง ภูมิทัศน์รอบ ๆ สถาปัตยกรรม ซึ่งสองสิ่งนี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน จากอดีตสู่ปัจจุบัน แนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเกิด

รูปทรงหรือที่ว่างทางสถาปัตยกรรม ล้วนมาจากปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมโดยตรง เช่น สถานที่ เวลา และบริบท ขณะเดียวกันกระแสการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบบริโภคนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ รวมไปถึงบริบทแวดล้อมอื่น ๆ ในปัจจุบันทำให้การดำรงอยู่ของสถาปัตยกรรมมิได้ มีหน้าที่เพียงเพื่อการใช้สอยหรืออาศัยอยู่ไปวัน ๆ นักออกแบบได้พยายามสร้างบทบาทของสถาปัตยกรรมให้มีปฏิสัมพันธ์กับภูมิทัศน์ พื้นที่ว่าง รวมถึงกิจกรรม บริบทแวดล้อม และพฤติกรรมมนุษย์ให้มีมิติมากขึ้น บทบาทระหว่างสถาปัตยกรรมกับพื้นที่ว่าง นำมาซึ่งแนวคิดในการออกแบบพื้นที่ว่าง และภูมิทัศน์ เช่น สวนสาธารณะ พื้นที่สีเขียวและพื้นที่สำหรับกิจกรรมสันทนาการ นอกจากนี้ ที่ว่างอันรายรอบสถาปัตยกรรมหนึ่ง ๆ เริ่มมีความหมายมากกว่าจะเป็น เพียงพื้นที่ว่าง หรือที่ว่าง ดังนั้นการออกแบบและคุณภาพในการปรับเปลี่ยนที่ว่าง กิจกรรม และบริบทแวดล้อม จึงมีความเชื่อมโยงกับสถาปัตยกรรมในการมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ว่างและภูมิทัศน์ ไม่เพียงแต่ในเชิงรูปธรรม (กายภาพ) แต่ยังรวมถึงความหมายในเชิงนามธรรมด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีบทบาทส่งเสริมศักยภาพซึ่งกันและกัน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะสถาปัตยกรรมและที่ว่างมิใช่เพียงการแทนความหมายในเชิงสัญลักษณ์ แต่ยังรวมถึงความหมาย ในเชิงข้อมูลข่าวสาร และสะท้อนถึงวิวัฒนาการของการปรับเปลี่ยนที่ว่างในการใช้งาน ตลอดจนกิจกรรมและพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ (นิรันดร ทองอรุณ, ออนไลน์)

จากการวิจัยพบว่า โดยมากพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เพียงระดับแสดงความคิดเห็นเวลาสัมมนาเท่านั้น การมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นไป คือการกำหนดนโยบาย การดำเนินการ กำกับติดตามและประเมินผลมีน้อยมาก ซึ่งทำให้พระสงฆ์มีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณคดีน้อย ทั้งกฎหมายอนุรักษ์โบราณคดีมีมติเดียวคือการอนุรักษ์เท่านั้น ไม่ได้ระบุการมีส่วนร่วมเหมือนกับกฎหมายการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือการปกครองท้องถิ่นอย่างชัดเจน งานการมีส่วนร่วมจึงไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน การปรับสภาพภูมิทัศน์โบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ด เช่น การปรับคูเมืองร้อยเอ็ดให้เป็นสวนสาธารณะเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวร้อยเอ็ดและนักท่องเที่ยว พระสงฆ์ก็ไม่ได้มีส่วนร่วมด้วย ลักษณะภูมิทัศน์เป็นเพียงสวนสาธารณะเพื่อพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น การออกแบบไม่ได้มีมิติทางวัฒนธรรมหรือการให้อรรถความรู้ เช่น สร้างประติมากรรมหรือสถาปัตยกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่โดดเด่นของจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นต้น ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เข้ามาพักผ่อนได้อรรถความรู้ และเห็นความสำคัญของคูเมือง และรู้สึกภูมิใจกับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวร้อยเอ็ดการจัดการเชิงรุกหรือเพิ่มมูลค่าโบราณคดีสามารถทำได้กับสภาพแวดล้อมหรือภูมิทัศน์ คือการออกแบบให้เหมาะสมและมีความสวยงาม เพื่อดึงดูดใจให้คนมาท่องเที่ยว หรือเพื่อความเพลิดเพลินเจริญใจแก่ผู้มาเยี่ยมชมโบราณคดีและมาทำบุญที่วัด แนวทางในการออกแบบ

สภาพแวดล้อมให้กายภาพสัมพันธ์กันกับนามธรรม เช่น สร้างประติมากรรมจากฝาผนังตั้งไว้ในบริเวณสวนหย่อม แต่ทั้งนี้กรมศิลปากรต้องให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าว ไม่ใช่มีเพียงตั้งบုรณะซ่อมแซมเท่านั้น เพราะผู้ดูแลพื้นที่เมื่อไม่มีความรู้สึกว่าจะตนเองมีส่วนร่วมก็เป็นเพียงดูแลให้เท่านั้น ไม่คิดจะพัฒนาให้มากกว่านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้นโบราณคดีจึงมีค่าเพียงสถานที่สำคัญเท่านั้น ไม่ได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงท่องเที่ยวแต่อย่างใด

ด้านบุคคล งานบุคคลตามโครงสร้างการบริหารของกรมศิลปากร พระสงฆ์ไม่ได้มีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการแต่อย่างใด เพราะเป็นงานราชการ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ดังนั้นบุคลากร ในงานวิจัยนี้จึงหมายเอาการทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นตัวแทนหรือเป็นส่วนหนึ่งของกรมศิลปากร จากการศึกษา พบว่า ตั้งแต่อดีตจนถึง พ.ศ. 2547 พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับกรมศิลปากรน้อยมาก เป็นแต่เพียงผู้ดูแลโบราณคดีเท่านั้น หากจะมีส่วนร่วมบ้างก็มีส่วนในระดับเสนอความคิดเห็นเท่านั้น คือเมื่อเห็นว่าโบราณคดีชำรุดทรุดโทรม ตนเองในฐานะที่เป็นผู้ดูแลก็เสนอขอบูรณะซ่อมแซม หากได้รับอนุญาต ก็ดำเนินการซ่อมแซม ซึ่งต้องเป็นไปในกำกับของกรมศิลปากร การทำงานแบบให้ชุมชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นด้วยและร่วมอนุรักษ์ด้วยเพิ่งมีอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2558 เป็นต้นมา นับเป็นมิติใหม่และเป็นการพัฒนางานอนุรักษ์โบราณคดีไปอีกระดับหนึ่ง ลักษณะการทำงานในมิติใหม่ของกรมศิลปากรคือการสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณคดีกับชุมชน ได้แก่ อาสาสมัครชุมชนดูแลมรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อส.มศ.) เครือข่ายดังกล่าวนี้พระสงฆ์สามารถมีส่วนร่วมได้ เพราะโบราณสถาน/โบราณคดีจำนวนมากตั้งอยู่ภายในบริเวณวัด, การจัดโครงการศิลปวัฒนธรรมสัญจรสู่สถานศึกษา ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของเยาวชน, การจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานแก่พระสงฆ์ การ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีโบราณสถานใกล้เคียง ผู้พิพากษา อัยการ ตำรวจ ในฐานะผู้เกี่ยวข้องกับกฎหมาย โดยการอบรมเริ่มที่ชุมชนที่มีการขุดแต่งโบราณคดีแล้ว และการนำพาไปศึกษาดูงานโบราณคดีที่มีชื่อเสียงหรือเป็นต้นแบบ ในส่วนของจังหวัดร้อยเอ็ดยังมีส่วนร่วมน้อยมาก เพราะกรมศิลปากรยังไม่สามารถทำได้ทั่วถึง ดังนั้นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมมากขึ้น รัฐบาลและกรมศิลปากรควรได้เพิ่มงบประมาณในการจัดโครงการเหล่านี้และทำต่อเนื่องจนกว่าจะครบทุกพื้นที่ ซึ่งควรให้สำนักศิลปากรทั้ง 12 แห่ง มีบทบาทสำคัญในการจัดโครงการดังกล่าว แม้จะเป็นการทำงานเชิงรุกหรือให้ชุมชนมีส่วนร่วมด้วย แต่ก็เป็นการร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมอนุรักษ์เท่านั้น โบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ดก็คงมีสภาพเหมือนเดิมดังที่เคยเป็นมาในอดีต ไม่ได้รับการพัฒนาไปมากกว่านี้ เพราะเป้าหมายหลักของกรมศิลปากรคือการอนุรักษ์ ไม่ได้มีเป้าหมายพัฒนาเชิงท่องเที่ยว ดังนั้นจึงไม่มีการปรับสภาพภูมิทัศน์ให้สวยงาม หรือการจัดแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น ทำให้บรรยากาศการทำงานขาดชีวิตชีวา โบราณคดีเหมือนถูกปล่อยให้ร้าง สถานที่มีสถาปัตยกรรมที่

ล้ำค่า แต่สถาปัตยกรรมดังกล่าวก็ให้ประโยชน์แก่ชุมชนได้ไม่มาก หรือแม้ต่อไปในอนาคต โบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ดจะมีการรณรงค์เชิงการท่องเที่ยวให้มากขึ้น แต่คงเกิดได้เฉพาะกับบางแห่งเท่านั้น เพราะโบราณคดีส่วนมากตั้งอยู่ไกลจากตัวเมือง นักท่องเที่ยวที่สนใจเดินทางไปเยี่ยมชมมีน้อยมาก การรณรงค์เชิงการท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จต้องมีองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย และต้องให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เช่น พัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้พร้อม ๆ กับการพัฒนาระบบคมนาคมไปด้วยกันจึงจะประสบความสำเร็จ

ด้านวัสดุอุปกรณ์ งานวัสดุมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของหน่วยงานทุกแห่ง ทั้งนี้เพราะวัสดุเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การจัดการงานวัสดุจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากจะก่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ประหยัด ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันแล้ว การมีความพร้อมด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ จึงทำให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ หากองค์กรใดขาดหลักการจัดการงานวัสดุที่ดีแล้ว การทำงานย่อมจะเกิดความซ้ำซ้อนและสิ้นเปลือง และจะทำให้องค์กรนั้นด้อยประสิทธิภาพ ประกอบกับการวัสดุเป็นงานที่สนับสนุนแผนงานโครงการต่าง ๆ ซึ่งได้วางแผนไว้โดยให้มีวัสดุพอใช้ตลอดเวลา ทำให้งานและโครงการดำเนินไปได้ ส่วนงานด้านอื่น ๆ นั้นจะประสบผลสำเร็จไม่ได้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากฝ่ายวัสดุ (เบญญาภา ยาโตปมา และ พิพัฒน์ ไทยอารี, ออนไลน์) ในเรื่องวัสดุนี้จากการวิจัยพบว่า สำนักโบราณคดีมีรูปแบบการทำงานที่ค่อนข้างแตกต่าง จากหน่วยงานอื่น ๆ พอสมควร คือมีหน้าที่ดูแลโบราณคดีตามเขตรับผิดชอบของตน วัสดุสำนักงานที่ต้องใช้สอยก็เบิกจ่ายตามระเบียบของงานวัสดุ แต่วัสดุที่มุ่งศึกษาในงานวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับการซ่อมแซมโบราณคดีเท่านั้น ซึ่งในส่วนนี้สำนักโบราณคดีไม่ได้มีเตรียมไว้ก่อน แต่เมื่อมีการซ่อมแซมจึงมีการใช้งบประมาณจัดซื้อตามรายการที่ซ่อม การจัดซื้อวัสดุด้วยงบประมาณแผ่นดินพระสงฆ์ไม่ได้มีส่วนร่วม เพราะเป็นหน้าที่ของสำนักศิลปากร แต่การจัดซื้อหรือจัดหาวัสดุด้วยเงินบริจาคพระสงฆ์สามารถมีส่วนร่วมได้ในฐานะผู้หาเงินบริจาคซื้อวัสดุ แต่ไม่ได้เป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เพราะการกำหนดและการออกแบบวัสดุต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญกรมศิลปากร เนื่องจากเป็นผู้รู้เรื่องสถาปัตยกรรมหรือศิลปะที่เหมาะสมกับโบราณคดีนั้น ๆ ดีที่สุด การจัดการโบราณคดีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้เป็นไปตามระเบียบหรือพระราชบัญญัติการอนุรักษ์โบราณคดี เช่น เมื่อมีโบราณคดีแห่งหนึ่งแห่งหนึ่งชำรุดทรุดโทรมหรือเสียหาย เบื้องต้นผู้ดูแล เช่น พระสงฆ์จะต้องแจ้งสำนักโบราณคดีในเขตนั้น ๆ ต่อจากนั้นสำนักศิลปากรก็จะแต่งตั้งคณะทำงานออกมาตรวจสอบสภาพโบราณคดี ต่อจากนั้นก็สรุปผลนำเสนอต่อสำนักและประชุมเพื่อหาข้อสรุป หากมีมติให้ดำเนินการซ่อมแซม ลำดับต่อไปคือแต่งตั้งคณะกรรมการบูรณะปฏิสังขรณ์ และจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการซ่อมแซม ซึ่งการจัดซื้อวัสดุซ่อมแซมและการซ่อมแซมต้องทำตามที่สำนักโบราณคดีกำหนดให้ เมื่อซ่อมแซมเสร็จแล้วสำนักศิลปากรก็ต้องรายงานผลการดำเนินงาน

ต่อกรมศิลปากร เพื่อให้กรมศิลปากรจัดทำรายงานแผนปฏิบัติการประจำปีต่อไป พระสงฆ์ จะมีส่วนร่วมในการจัดหาวัสดุซ่อมแซมโบราณคดีที่เฉพาะในกรณีที่พระสงฆ์และชาวบ้าน เสนอเป็นผู้ซ่อมแซมเองโดยการกำกับของกรมศิลปากร

ด้านงบประมาณ งบประมาณ หมายถึง แผนเบ็ดเสร็จ ซึ่งแสดงออกในรูปตัว เงิน แสดงโครงการดำเนินงานทั้งหมดในระยะหนึ่ง รวมถึงการกะประมาณการบริหารกิจกรรม โครงการและค่าใช้จ่าย ตลอดจนทรัพยากรที่จำเป็นในการสนับสนุนการดำเนินงานให้บรรลุ ตามแผนนี้ย่อมประกอบด้วยการทำงาน 3 ขั้นตอน คือ (1) การจัดเตรียม (2) การอนุมัติ และ (3) การบริหาร งบประมาณนั้น มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารหน่วยงาน สามารถนำเองงบประมาณมาใช้ เป็นเครื่องมือในการบริหารหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้า ความสำคัญและประโยชน์ของงบประมาณมีดังนี้ 1) ใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารหน่วยงาน ตามแผนงานและกำลังเงินที่มีอยู่โดยให้มีการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับแผนงานที่วางไว้ เพื่อป้องกันการรั่วไหลและการปฏิบัติงานที่ไม่จำเป็นของหน่วยงานลดลง 2) ให้เป็น เครื่องมือในการพัฒนาหน่วยงาน ถ้าหน่วยงานจัดงบประมาณการใช้จ่ายอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ จะสามารถพัฒนาให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่หน่วยงานและสังคม โดย หน่วยงานต้องพยายามใช้จ่ายและจัดสรรงบประมาณให้เกิดประสิทธิผลไปสู่โครงการที่ จำเป็น เป็นโครงการลงทุนเพื่อก่อให้เกิดความก้าวหน้าของหน่วยงาน 3) เป็นเครื่องมือใน การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากทรัพยากรหรืองบประมาณ ของหน่วยงานมีจำกัด ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องใช้งบประมาณเป็นเครื่องมือในการจัดสรร ทรัพยากรหรือใช้จ่ายเงินให้มีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนในการใช้และจัดสรรเงิน งบประมาณไปในแต่ละด้าน และมีการวางแผนการปฏิบัติงาน ในการใช้จ่ายทรัพยากรนั้น ๆ ด้วย เพื่อที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในเวลาที่เร็วที่สุดและใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด 4) เป็นเครื่องมือกระจายทรัพยากร และเงินงบประมาณที่เป็นธรรม งบประมาณ สามารถใช้ เป็นเครื่องมือ ในการจัดสรรงบประมาณที่เป็นธรรมไปสู่จุดที่มีความจำเป็นและทั่วถึงที่จะ ทำให้หน่วยงานนั้นสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ 5) เป็นเครื่องมือ ประชาสัมพันธ์งานและผลงานของหน่วยงาน เนื่องจากงบประมาณ เป็นที่รวมทั้งหมดของ แผนงานและงานที่จะดำเนินการในแต่ละปพร้อมทั้งผลที่จะเกิดขึ้น ดังนั้น หน่วยงาน สามารถใช้งบประมาณหรือเอกสารงบประมาณที่แสดงถึงงานต่าง ๆ ที่ทำเพื่อเผยแพร่และ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ (ณรงค์ สัจพันธุ์โรจน์, 2538: 1-2)

จากการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการบริหารงบประมาณ แผ่นดิน แต่มีส่วนร่วม ในการใช้แสวงหาและใช้จ่ายงบประมาณในการดูแลรักษาโบราณคดี เฉพาะการซ่อมแซมด้วยเงินบริจาคของชาวบ้านเท่านั้น ซึ่งพระสงฆ์ก็มีส่วนสำคัญในการ ซ่อมแซม ข้อดีคือเป็นการได้แบ่งเบาภาระในการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐ เพราะรัฐไม่ต้อง

จัดสรรเงินงบประมาณ เพื่อซ่อมแซมมาก และการได้รับความร่วมมือจากชุมชน ซึ่งชุมชน จะมีความรู้สึกในความเป็นเจ้า ของมากกว่าการใช้งบประมาณของรัฐซ่อมแซม แนวทางใน การใช้จ่ายงบประมาณในการซ่อมแซมโบราณคดีคือ 1) ถ้าเป็นงบประมาณแผ่นดิน ผู้ดูแล โบราณคดีต้องแจ้งความประสงค์ที่จะซ่อมก่อนปีงบประมาณใหม่ เพื่อให้สำนักโบราณคดี และกรมศิลปากรได้จัดทำโครงการซ่อมแซมไว้ในแผนประจำปี หากทำไม่ทันก็ไม่อาจได้ งบประมาณสนับสนุนในปีงบประมาณนั้น ๆ ต้องรอปีงบประมาณต่อไป 2) หากเป็นเงิน บริจาค เจ้าอาวาสก็ต้องแจ้งความประสงค์หรือบอกบุญชาวบ้าน ซึ่งต้องมีความโปร่งใสใน การทำงานและเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้านจึงจะได้รับความร่วมมือ และวิธีที่จะไม่ รบกวนชาวบ้าน ในการทำบุญคือต้องพยายามสร้างรายได้แก่วัดโดยอาศัยโบราณคดี เช่น ประชาสัมพันธ์โบราณคดีของตน ปรับสภาพภูมิทัศน์ให้สวยงามตามระเบียบของกรม ศิลปากรทั้งในแง่ของการจัดสวน และศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อดึงดูดความสนใจให้คนมา ท่องเที่ยวและทำบุญ

ด้านความร่วมมือในการดูแลรักษา พบว่า ลักษณะของการอนุรักษ์ของ พระสงฆ์คือดูแลรักษาไม่ให้เสียหาย เมื่อเห็นว่าชำรุดทรุดโทรมหรือเสียหายก็แจ้งกรม ศิลปากร ไม่ซ่อมแซมเองโดยพลการ เพราะอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อโบราณคดีได้ หรือทำให้โบราณคดีลดคุณค่าลงเพราะใช้วัสดุอุปกรณ์ไม่เหมาะสม ไม่รู้ลักษณะของ สถาปัตยกรรมหรือศิลปะ โบราณคดีที่ศึกษามีเพียงสถาปัตยกรรมเท่านั้น คือ ภาชนะดินเผา กู่ ปรางค์ เสมา และสิมโบราณ ไม่มีพระพุทธรูปสำคัญที่เป็นเหตุจูงใจให้คนไปสักการบูชา เมื่อเป็นเช่นนั้นโบราณคดีหรือวัดนั้นๆ ก็ไม่มีรายได้และไม่มีแรงจูงใจให้ชวนขวยจัดการ เพื่อเพิ่มมูลค่าในเชิงการท่องเที่ยว แม้การซ่อมแซมก็มีส่วนน้อยมาก ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็น เพียงผู้ดูแลรักษาเท่านั้น ไม่ได้มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโบราณคดีแต่อย่างใด ปัญหาการอนุรักษ์โบราณคดีในปัจจุบันของกรมศิลปากรคือมีบุคลากรน้อย ดังนั้นจึงมีการ สร้างเครือข่ายการอนุรักษ์กับชุมชน ถึงอย่างนั้นการทำงานร่วมกันก็ยังมีย่อย ทั้งนี้เพราะ งานดูแลโบราณคดีมีกิจกรรมน้อย ดังนั้นเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรจึงไม่ค่อยได้สร้าง ความสัมพันธ์กับชุมชน ผลเสียของการขาดความสัมพันธ์คือไม่ได้พูดคุยปัญหาที่มีอยู่ด้วย ความเป็นกันเอง ดังนั้นแนวทางปฏิบัติคือเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรต้องลงพื้นที่พบปะกับ ชุมชนบ่อย ๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคย หรือพยายามทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนบ่อย ๆ และ ควรหาแนวทางให้ผู้ดูแลสถานที่อาศัยโบราณคดีพัฒนาโบราณคดีด้วยตนเองในมิติที่ หลากหลายเพิ่มเติมจากที่ได้ทำอยู่แล้ว และควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ในระยะยาว แนวทางการจัดการให้พระสงฆ์และชุมชนมี ส่วนร่วม ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ ปรับสภาพภูมิทัศน์ จัดแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม การ จัดงานประจำปี และการจัดการเรียนรู้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

นโยบายหรือเป้าหมายในการกำหนดกฎหมายอนุรักษ์โบราณคดีของกรมศิลปากรเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นสิ่งกำหนดทิศทางการทำงานให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้ ปัจจุบันกรมศิลปากรมีจุดมุ่งหมายเพื่ออนุรักษ์โบราณคดี ดังนั้นจึงมีกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์เท่านั้น และเป็นไปในลักษณะข้อห้าม ไม่ได้มีกฎหมายส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าแหล่งโบราณคดีแต่อย่างใด การทำงานของกรมศิลปากรจึงปรากฏเฉพาะการขุดค้น รื้อฟื้น ดูแลรักษา และบูรณะซ่อมแซมเท่านั้น ไม่ได้มีการส่งเสริมการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น ที่มีการพัฒนา ในลักษณะดังกล่าว เช่น การปรับสภาพภูมิทัศน์ การจัดงานบุญประจำปี เป็นต้น ก็เป็นไปตามความต้องการของผู้ดูแลรักษา สภาพการณ์ของแหล่งโบราณคดีในปัจจุบันจึงมีสถานะเป็นมรดก ทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า เป็นประโยชน์ด้านวัฒนธรรมโดยมาก ไม่มีความหลากหลายของการใช้ประโยชน์ เช่น ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ เป็นต้น แนวทางการปฏิบัติในปัจจุบันและอนาคตของกรมศิลปากรคือไม่ใช่เพียงแค่เครือข่ายการอนุรักษ์เท่านั้น แต่ต้องสร้างเครือข่ายการพัฒนาโดยอาศัยระบบเทคโนโลยีและสารสนเทศเป็นสำคัญ เพื่อเพิ่มมูลค่าโบราณคดีในมิติที่หลากหลาย เริ่มต้นแต่การประชาสัมพันธ์ ปรับสภาพภูมิทัศน์ จัดแหล่งเรียนรู้ จัดบุญประจำปี และจัดการเรียนรู้ ซึ่งต้องทำควบคู่กันไปกับการคมนาคม คือพัฒนาให้เป็นเส้นทางแห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความเป็นไปได้คือหากกรมศิลปากรไม่มีงบประมาณโดยตรง ก็พัฒนาร่วมกับกระทรวงการท่องเที่ยวก็ได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และผู้ได้ประโยชน์มากที่สุดคือชุมชน เป็นการได้พัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนด้วย

ข้อเสนอแนะ

รายงานการวิจัยนี้ ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ด คณะผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้อีกเกี่ยวกับโบราณคดี ดังนั้น จึงขอเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้ การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการแหล่งโบราณคดีในภาคอีสาน และ การพัฒนารูปแบบการจัดการแหล่งโบราณคดีในจังหวัดร้อยเอ็ดเชิงการท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

- กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. (2553). 101 ปกิณกวัฒนธรรม
จังหวัดร้อยเอ็ด. กรุงเทพมหานคร: บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด.
คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. (2542). หนังสือเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่อง วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

- เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดร้อยเอ็ด. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่.
- ณรงค์ สัจพันโรจน์. (2538). การจัดทำอนุมัติและบริหารงบประมาณแผ่นดิน ทฤษฎีและปฏิบัติ, กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์.
- พระราชวรมนี. (2530). บทบาทใหม่ของสถาบันสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- _____. (2527). สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- เบญญาภา ยาโตปมา และ พิพัฒน์ ไทอารี. (วันที่ 10 กันยายน 2560). แหล่งที่มา <http://www.dpu.ac.th>.
- นิรันดร ทองอรุณ. (วันที่ 10 กันยายน 2560). ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ และพื้นที่ว่าง : คุณภาพของการปรับเปลี่ยนที่ว่าง กิจกรรม และบริบท คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. แหล่งที่มา <http://www.arch.chula.ac.th>.